

Чупрін Є.С.

аспірант,

Харківський національний університет
будівництва та архітектури

Chuprin Yevhen

Kharkiv National University of Construction and Architecture

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВFORMATION OF THE ENSURING SYSTEM
OF ECONOMIC SECURITY OF MOTOR TRANSPORT ENTERPRISES

Анотація. Запорукою укріплення фундаментальних основ для впевненого розвитку економіки України є забезпечення стабільності транспортної галузі. Сьогодні до відносного погіршення рівня економічної безпеки автотранспортних підприємств призвела значна множина несприятливих чинників. За такої ситуації постає проблема забезпечення економічної безпеки вітчизняної транспортної системи, оскільки від її стану здебільшого залежить ефективність функціонування усєї економіки. У статті досліджено різні підходи до визначення поняття «система економічної безпеки підприємства». Визначено основні завдання, цілі, принципи, об'єкти, суб'єкти та виокремлено ключові функціональні складники системи забезпечення економічної безпеки АТП. Виходячи з виокремлених елементів, сформовано систему забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, система забезпечення економічної безпеки підприємств, автотранспортне підприємство, функціональні складники, формування.

Постановка проблеми. Успішне функціонування суб'єктів господарювання в умовах значної мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища висуває більш жорсткі вимоги до системи забезпечення економічної безпеки підприємств, що повинна не тільки враховувати всю сукупність деструктивних чинників, а й прогнозувати їх виникнення, маючи на меті попередження або мінімізацію впливу на ведення ефективної господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики економічної безпеки підприємств та формування системи її забезпечення приділено чималу увагу в працях учених-економістів. Можна виділити таких науковців, як: В. Вовк, Є. Діденко, Б. Дуб, О. Захаров, С. Ілляшенко, М. Копитко, О. Локотецька, І. Мігус, О. Молодецька, Т. Олешко, Я. Пазюра, Н. Подлужна, С. Покропивний, П. Пригунов, В. Прохорова, А. Турило, О. Хринюк, І. Шульга та ін. Проаналізувавши публікації з питання економічної безпеки, можна дійти висновку, що вчені досить різнобічно підходять до трактування термінів та підходів до безпосереднього формування системи економічної безпеки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, розроблення дієвих механізмів формування системи забезпечення економічної безпеки підприємств являє собою невирішене нагальне питання, яке потребує подальшого розгляду та проєцювання на автотранспортні підприємства.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розгляд основних понять та елементів системи забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств та її формування.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення сталого розвитку, прибутковості діяльності та ефективного функціонування загалом підприємству необхідно сформу-

вати сприятливе середовище, забезпечити належний захист від зовнішніх та внутрішніх негативних чинників.

Одним з-поміж найважливіших чинників цього є створення та запровадження системи забезпечення економічної безпеки підприємства, що спрямована на максимально ефективну діяльність із забезпечення стану захищеності підприємства від деструктивних чинників (загроз, ризиків, небезпек – внутрішніх та зовнішніх) та підтримання задовільного рівня економічної безпеки у цілому, що виявляється в ефективному застосуванні наявних ресурсів, стійкому розвитку, наявності конкурентних переваг, дотриманні економічних інтересів керівництва підприємства та повній реалізації економічного потенціалу. Тобто система забезпечення економічної безпеки

підприємства є формою реалізації функції управління економічною безпекою.

Для формування системи забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно передусім дослідити дефініцію даного поняття. Питання сутності та складу системи економічної безпеки підприємства ще не знайшло фінального вирішення і не має чіткого універсального формулювання.

Різні трактування терміна «система економічної безпеки підприємства» наведено в табл. 1, що вкотре підтверджує різноманітність поглядів сучасних фахівців на сутність поняття.

Проаналізувавши різні визначення поняття «система економічної безпеки підприємства», можна зробити висновок не тільки про необхідність формулювання узагальнюючого та більш конкретного тлумачення

Таблиця 1

Визначення поняття «система економічної безпеки підприємства»

Автор / джерело	Визначення
Про Концепцію економічної безпеки споживчої кооперації України [13]	Комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз
В.В. Вовк [1]	Структурований комплекс стратегічних, тактичних та оперативних заходів, спрямованих на захищеність підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз і на формування унікальних здібностей протистояти їм в майбутньому
О.І. Захаров [4]	Сукупність внутрішніх і зовнішніх суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства, що мають спільні цілі, наділені відповідними функціями і правовими повноваженнями, що мають необхідну матеріально-технічну базу, підготовлений персонал, механізми управління і взаємодії, що володіють технологіями, формами і методами визначення, зниження рівня та протидії небезпекам і загрозам у сфері економіки
П.Я. Пригунов [12]	Організаційна підсистема підприємства, що складається із сукупності організаційних, управлінських, технічних, правових та інших заходів, сукупності сил і засобів, спрямованих на забезпечення безпеки підприємства, захист законних інтересів його керівництва й інвесторів, сприяння забезпеченню стійкого розвитку підприємства
О.В. Локотецька [8]	Ресурси захисту (власні: глава фірми, рада безпеки, персонал фірми, служба охорони тощо; державні: силові міністерства, правові ресурси, органи державного та місцевого самоврядування; суспільні: громадські організації, фонди, рухи, засоби масової інформації тощо), засоби захисту, об'єкти захисту (продукція підприємства, інформаційні потоки, основні та оборотні виробничі фонди, нематеріальні цінності, трудовий потенціал, ноу-хау, імідж підприємства)
І.П. Мігус [6]	Сукупність взаємопов'язаних елементів, які дають змогу здійснювати управління діяльністю акціонерного товариства шляхом мінімізації впливу на нього внутрішніх і зовнішніх загроз та досягнення ним поставленої стратегічної мети
В.В. Прохорова [14]	Сукупність взаємопов'язаних елементів, що становлять єдине ціле. Вона містить такі складові елементи: суб'єкти безпеки, об'єкти безпеки, механізм забезпечення економічної безпеки
Т.І. Олешко, Я.В. Пазюра [10]	структурований комплекс стратегічних, тактичних та оперативних заходів, спрямованих на захищеність підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз та на формування унікальної здатності протистояти їм у майбутньому
Б. Дуб [3]	Концептуальна категорія, яка визначає стратегічні рамки в управлінні загрозами й є сукупністю об'єктів, суб'єктів, функціональних складників, методик оцінювання та заходів (процесів, процедур) із забезпечення економічної безпеки організації, що використовуються підприємством (організацією, установою) для найповнішого гарантування захищеності

чення, а й про недосконалість самого терміна, адже поняття «система забезпечення економічної безпеки підприємства» значно конкретизує цілі та об'єкти самої системи.

Отже, система забезпечення економічної безпеки підприємства – це контрольована сукупність елементів, взаємодія яких спрямована на досягнення захищеності від впливу зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників з урахуванням інтересів підприємства.

Головна мета створення системи економічної безпеки підприємства полягає у гарантуванні поточної ефективної діяльності та забезпеченні подальшого сталого розвитку підприємства шляхом своєчасного виявлення, мінімізації і запобігання внутрішнім і зовнішнім викликам, небезпекам, загрозам, ризикам.

Основними завданнями системи забезпечення економічної безпеки підприємства є:

1. Збір та аналіз вихідної інформації щодо можливості виникнення загроз.
2. Завчасна ідентифікація зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників та оцінка їхнього можливого впливу.
3. Розроблення комплексу ефективних заходів із протидії впливу дестабілізуючих чинників.
4. Організація системи забезпечення підприємства та всіх його структурних підрозділів необхідною інформацією.
5. Взаємодія з органами державної влади.
6. Забезпечення збереження майна та здоров'я працівників підприємства.
7. Прогнозування стану захищеності підприємства на перспективу.
8. Здійснення постійного контролю над ефективністю функціонування системи забезпечення економічної безпеки, вдосконалення її структурних елементів.

Побудова системи забезпечення економічної безпеки підприємства повинна здійснюватися за певними правилами, тобто принципами. Визначення принципів економічної безпеки підприємства дає змогу встановити закономірності між елементами та виявити нові, що властиві лише системі забезпечення економічної безпеки підприємства. Дослідження принципів є основою форму-

вання системи забезпечення економічної безпеки підприємства, яка здатна протидіяти існуючим загрозам та забезпечити стабільну роботу і розвиток підприємства. До них належать такі (табл. 2).

Таблиця 2
Принципи функціонування системи забезпечення економічної безпеки підприємства

Принцип	Характеристика
Комплексності	Система повинна забезпечувати всебічний захист підприємства від негативного впливу дестабілізуючих чинників.
Економічної доцільності	Витрати на створення та управління системою забезпечення економічної безпеки повинні давати позитивний фінансовий ефект.
Безперервності	Функціонування системи повинне носити безперервний характер.
Оперативності	Припускає негайну реакцію системи забезпечення безпеки підприємства на виникнення загроз
Законності	Система повинна будуватися і функціонувати виключно в рамках діючого законодавства України
Професіоналізму	Координатори та фахівці системи забезпечення економічної безпеки підприємства повинні мати високий кваліфікаційний рівень у рамках зони своєї відповідальності.

У сучасних умовах успішно протидіяти небезпекам, загрозам економічної безпеки підприємств можливо тільки на основі побудови якісної системи забезпечення економічної безпеки.

Функціональними цілями системи забезпечення економічної безпеки підприємства для досягнення поставленої мети можна вважати:

- 1) підвищення конкурентоспроможності, стабільності діяльності, стійкості, прибутковості підприємства;
- 2) забезпечення захисту інтересів ключових зацікавлених сторін (власників, керівників, держави та ін.);
- 3) забезпечення захисту конфіденційної інформації та комерційної таємниці, досягнення повної забезпеченості всіх підрозділів підприємства необхідною інформацією;
- 4) зростання кваліфікації кадрового складу, реалізація інтелектуального потенціалу;

5) гарантування збереження майна, здоров'я працівників;

6) зміцнення конкурентних переваг та позицій на ринку.

Елементи системи забезпечення економічної безпеки підприємства взаємопов'язані, й усі вони мають вплив на досягнення цілей системи та підприємства взагалі. У результаті об'єднання в систему всіх елементів економічної безпеки і забезпечення її функціонування можна досягти стабільності ведення господарської діяльності підприємства, ефективності, захищеності від негативного впливу дестабілізуючих чинників.

Функціональні складники – це основні напрями економічної безпеки підприємства [16]. Вони значно різняться один від одного за змістом, набором критеріїв і способів забезпечення їх нормального стану. Під час дослідження виокремлено близько 20 найпоширеніших складників, які представлено у працях різних науковців, що займалися

питанням формування системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Для того щоб виокремити складники економічної безпеки підприємства, які найчастіше використовуються та, як наслідок, найбільш вагомі, наглядно представлено матрицю складників економічної безпеки підприємства (табл. 3).

Проаналізувавши матрицю, наведену вище, робимо висновок, що найчастіше у дослідженнях зустрічаються такі складники економічної безпеки: фінансовий/фінансово-економічний; кадровий; інформаційний силовий/фізичний; інтелектуальний; техніко-технологічний; екологічний.

Проте не можна однозначно навести перелік складників, який остаточно би відповідав усім вимогам. Необхідно виходити зі специфіки та галузі, в якій функціонує підприємство.

Так, для автотранспортних підприємств нами виокремлено перелік складників вихо-

Таблиця 3

Матриця використання науковцями функціональних складників економічної безпеки підприємства [2; 3; 5; 11; 15; 17]

	Є.О. Діденко	С.Н. Ілляшенко	С.Ф. Покропівний	О.М. Молодецька	Н.А. Подлужна	М.І. Копитко	А.М. Турило	О.С. Хринюк	І.Л. Шульга
Виробничий	+						+		
Екологічний	+	+	+		+				+
Інвестиційний							+		
Інтелектуальний	+	+	+	+	+			+	
Інтерфейсний	+	+							
Інформаційний	+	+	+		+	+		+	+
Кадровий	+	+	+	+	+	+		+	+
Корпоративний				+					
Кримінальний					+				
Маркетинговий	+								
Політико-правовий		+	+			+			
Правовий/законодавчо-правовий	+				+			+	+
Ресурсний					+	+			+
Ринковий		+		+					
Силовий/фізичний	+	+	+	+		+		+	
Соціальний				+	+				
Техніко-технологічний		+	+	+	+	+			
Технологічний								+	+
Управлінський	+								
Фінансовий/фінансово-економічний	+	+	+	+	+	+	+	+	+

дячи з принципів, завдань та цілей системи забезпечення економічної безпеки:

- фінансовий;
- кадровий;
- техніко-технологічний;
- політико-правовий;
- силовий;
- інформаційний;
- ресурсний;
- маркетинговий.

Об'єктом системи забезпечення економічної безпеки автотранспортного підприємства загалом є стійкий економічний стан підприємства. Все, на що спрямовуються заходи із забезпечення економічної безпеки, фактично є об'єктом системи. Об'єкти конкретизуються за видами ресурсів, видами діяльності та показниками, підвищення яких необхідне для захисту підприємства.

Суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки автотранспортного підприємства розподіляються на дві групи: внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх суб'єктів системи належать:

- керівники;
- власники;
- інвестори;
- спеціалісти, які безпосередньо приймають участь у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Внутрішніх суб'єктів системи можна також класифікувати більш вузькоспеціалізовано, наприклад фінансовий відділ, відділ кадрів, юридичний відділ, маркетинговий відділ, служба охорони підприємства [6].

До зовнішніх суб'єктів належать:

- недержавні організації (охоронні служби, пожежна служба; консалтингові, страхові, аудиторські фірми, банківські установи, ін.);
- державні структури (державна служба охорони, правоохоронні органи, органи держуправління: законодавчі, виконавчі, судові);
- окремі органи, відомства, науково-освітні заклади.

Для максимальної ефективності управління системою забезпечення економічної безпеки підприємству необхідне формування

власної штатної служби безпеки, на яку буде покладено виконання таких функцій:

- аналіз та обробка даних;
- оцінка впливу дестабілізуючих чинників;
- оцінка рівня економічної безпеки;
- формування цілей та завдань;
- розподіл ресурсів на заходи з управління забезпеченням економічної безпеки;
- розроблення та запровадження заходів із протидії впливу дестабілізуючих чинників та підвищення рівня економічної безпеки АТП;
- контроль над ефективністю заходів з управління забезпеченням економічної безпеки.

Найважливіша роль в управлінні системою забезпечення економічної безпеки належить штатній службі економічної безпеки підприємства. Комплексне забезпечення ЕБП потребує ґрунтовного інформаційного забезпечення для оцінювання стану внутрішнього і зовнішнього середовища та прийняття рішень на відповідному рівні в інтересах функціонування підприємства, а також із метою досягнення поставлених цілей.

У сучасних умовах успішно протидіяти небезпекам, загрозам економічної безпеки підприємств можливо тільки на основі побудови комплексної системи забезпечення економічної безпеки. Модель системи забезпечення економічної безпеки автотранспортного підприємства наведено на рис. 1.

Дивлячись на вищенаведений рисунок, можна зробити поетапний опис процесу управління системою забезпечення економічної безпеки автотранспортного підприємства:

1. На першому етапі відбувається збір та обробка даних. Цей процес включає у себе аналіз чинників впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також формування масиву даних для обчислення показників діяльності підприємства за складниками економічної безпеки.

2. Другий етап полягає в ідентифікації дестабілізуючих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

3. Наступним кроком виступає оцінювання можливого впливу дестабілізуючих

чинників на підприємство та оцінка рівня економічної безпеки.

4. На четвертому етапі відбувається розроблення заходів із попередження впливу дестабілізуючих чинників та розроблення заходів із підвищення рівня економічної безпеки з урахуванням сформованих цілей та поставлених завдань.

5. П'ятим етапом виступає розподіл ресурсів та запровадження заходів з управ-

ління економічною безпекою автотранспортного підприємства.

6. Шостий етап полягає у зборі та обробці даних після запровадження заходів з управління економічною безпекою АТП.

7. На останньому етапі відбувається контроль над ефективністю запроваджених заходів. Виходячи з результатів, робляться висновки щодо задоволеності служби економічної безпеки та керівництва АТП резуль-

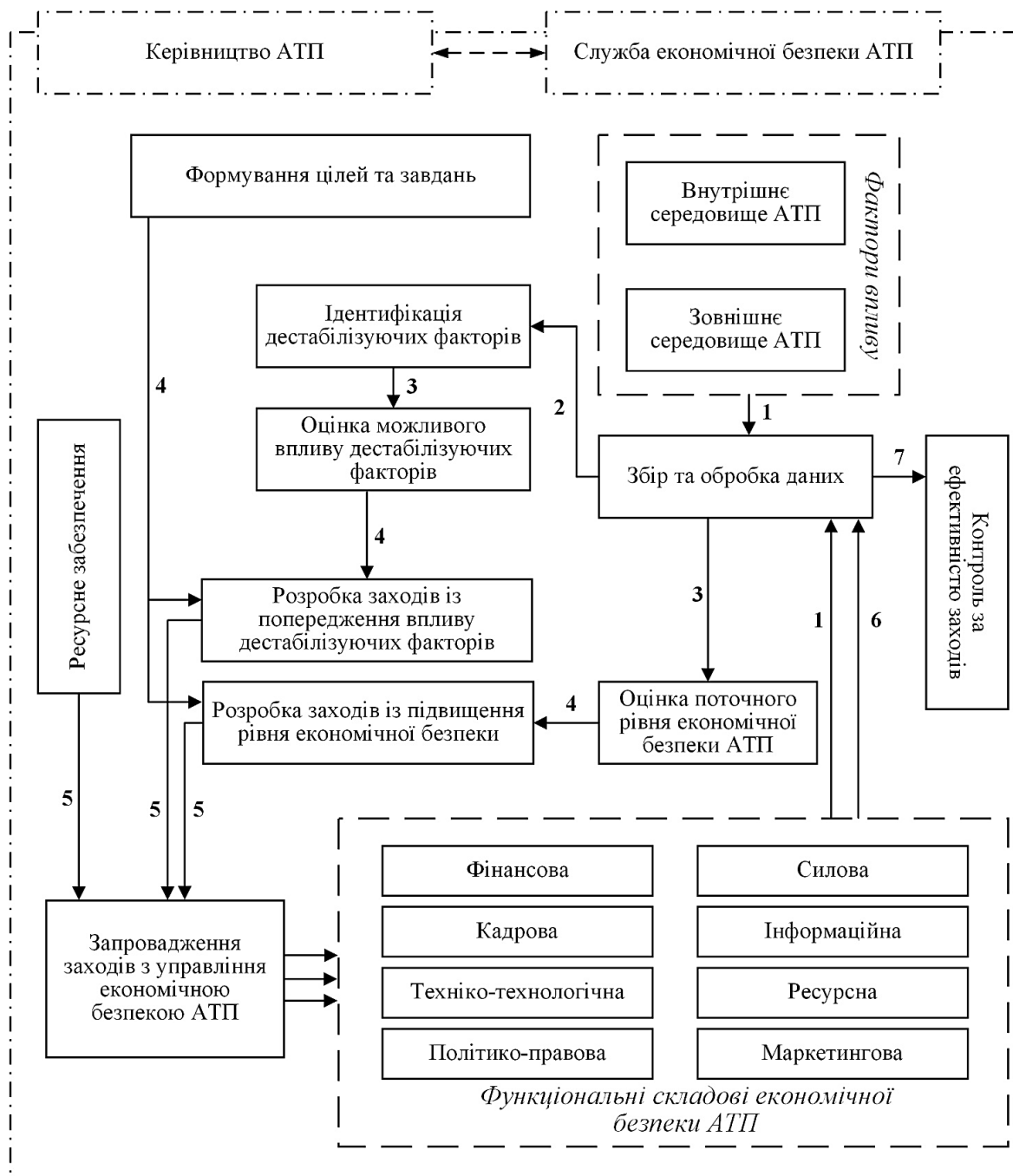

Рис. 1. Система забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств

Джерело: авторська розробка

татами. У разі їх незадовільної оцінки повторюється весь цикл управління забезпеченням економічної безпеки із внесенням відповідних коригувань.

Висновки і пропозиції. Таким чином, визначено систему забезпечення економічної безпеки підприємств як контрольовану сукупність елементів, взаємодія яких спрямована на досягнення захищеності від впливу зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників з урахуванням інтересів підприємства. Виходячи із визначення, завдань та цілей, поетапно описано процес формування системи забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств. Для реалізації та управління даною системою необхідно створити та організувати штатну службу економічної безпеки для автотранспортного підприємства.

Література:

1. Вовк В.В. Формування системи економічної безпеки підприємства. URL:http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom2/10_Vovk.htm (дата звернення: 21.03.2019).
2. Діденко Є.О. Функціональні складові економічної безпеки підприємства та їх сутність. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2009. № 251. С. 773–775.
3. Дуб Б. Система економічної безпеки підприємства: поняття та структура. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2016. С. 5–18.
4. Захаров О.І. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємств. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2012. № 32. С. 80–86.
5. Ілляшенко О.В. Механізм функціонування системи економічної безпеки підприємства: підхід до побудови. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2014. № 26(1). С. 160–168.
6. Корпоративне управління в системі економічної безпеки акціонерних товариств України : монографія / І.П. Мігус та ін. Черкаси : Маклаут, 2012. 274 с.
7. Кравчук А.Ю., Клименко Т.Л. Система управління методичним забезпеченням економічної безпеки на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2010. № 9.
8. Локотецька О.В. Використання системного підходу при дослідженні економічної безпеки підприємства. *Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2011. № 8. С. 197–202.
9. Нікітіна А.В. Система управління економічною безпекою АТП в умовах загострення конкурентної боротьби на міжнародному ринку автотранспортних послуг. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2015. № 1(1). С. 38–43.
10. Олешко Т.І., Пазюра Я.В. Формування системи забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. 2017. С. 127–132.

11. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. Київ : Київський національний економічний університет, 2000. 526 с.
12. Пригунов П.Я. Особливості використання сучасних концепцій управління в системі забезпечення економічної безпеки підприємств. *Європейські перспективи*. 2013. № 11. С. 103–108.
13. Про концепцію економічної безпеки споживчої кооперації України : Постанова Ради Центральної спілки споживчих товариств України від 12.11.2008. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_3c/pg_gnguso.htm (дата звернення: 21.03.2019).
14. Прохорова В.В., Прохорова Ю.В., Кучеренко О.О. Управління економічною безпекою підприємств : монографія. Харків : Український державний університет залізничного транспорту. 2010. 282 с.
15. Хринюк О.С., Корчовна М.Р. Система забезпечення економічної безпеки підприємства: основні елементи. *Ефективна економіка*. 2015. № 3.
16. Штамбург Н.В. Складові економічної безпеки. *Наука молода*. 2011. № 1(4). С. 490–496.
17. Шульга І.П. Економічна безпека емісійної діяльності акціонерних товариств : монографія. Черкаси : Маклаут, 2010. 425 с.

Анотація. Залогом укріплення фундаментальних основ для уверенного розвитку економіки України являється забезпечення стабільності транспортної отрасли. На сьогоднішній день к относительному ухудшению уровня экономической безопасности автотранспортных предприятий привело значительное множество неблагоприятных факторов. В такой ситуации возникает проблема обеспечения экономической безопасности отечественной транспортной системы, поскольку от ее состояния в основном зависит эффективность функционирования всей экономики. В статье исследованы различные подходы к определению понятия «система экономической безопасности предприятия». Определены основные задачи, цели, принципы, объекты, субъекты и выделены ключевые функциональные составляющие системы обеспечения экономической безопасности АТП. Исходя из выделенных элементов, сформирована система обеспечения экономической безопасности автотранспортных предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, система обеспечения экономической безопасности предприятий, автотранспортное предприятие, функциональные составляющие, формирование.

Summary. The transport industry is one of the fundamental principles of the functioning of the national economy of any country in the world and the basis of its integration into the international economy. That is why the stability of the activity of all business entities in this area becomes of considerable importance. A guarantee of strengthening the fundamental foundations for the steady development of the national economy of Ukraine and the expansion of a number of its competitive advantages is to ensure the stability of the transport industry. To date, a significant number of adverse factors of different origins (economic, political, social, etc.) has led to a relative deterioration in the level of economic safety of motor transport enterprises. In such a situation, the problem arises of ensuring the economic security of the domestic transport system, since its state largely depends on the efficiency of the functioning of the entire national economy. In the article different approaches to the definition of the concept "system of economic security of the enterprise" are investigated and the author's interpretation of this term is formed. The main elements of the system of economic security of the enterprise are defined, such as: tasks, goals, objects and subjects. The basic principles on which an efficient system should be built and which are the basis of the formation of the system of economic security of an enterprise that is able to counteract existing threats and ensure stable work and development of the enterprise are singled out. Different researches of scientists about the composition of economic security are analyzed and the key functional components of the system of ensuring economic safety of motor transport enterprises are identified. Based on the isolated elements, the stages of the formation of a system for ensuring the economic safety of motor transport enterprises, which should be managed by the regular service of economic security, have been developed. After the introduction of an economic security and economic security system and effective management of it, an enterprise can achieve a powerful mechanism of protection against the adverse effects of external and internal destabilizing factors.

Keywords: economic security of the enterprise, ensuring system of economic security of enterprises, motor transport enterprise, functional components, formation.